HE 14/2023 vp
Sosiaali- ja terveysministeriön vastaukset 1.11.2023

Onko lakiehdotuksen 22 b §:n 4 momentin kohta, jonka mukaan hallintopäätös on annettava ”muutoin potilaan pyynnöstä” syytä säilyttää laissa vai onko olemassa perusteita sen poistolle, kun OM toteaa, että poisto edellyttäisi sen arviointia vaarantuuko yksittäistapauksessa yksilön oikeusturva. Jos perusteluja ei poistolle nähdä olevan, miten potilaan oikeusturva vaarantuisi, jos kohta poistettaisiin? Liittyykö mahdollinen oikeusturvan vaarantuminen nimenomaisesti siihen, että kyseessä on tahdonvaltaisen hoidon tilanne?

STM toteaa, että lausuntokierroksella olleessa hallituksen esitysluonnoksessa ei ehdotettu, että potilas saisi päätöksen myös muutoin pyynnöstä. STM katsookin sinänsä, että potilaan oikeusturvan kannalta olisi riittävää, että hallintopäätös olisi annettava, jos potilas vastustaa lääkehoitoa tai potilaan tahdosta ei saada selvyyttä. Silloin, kun potilas kykenee päättämään hoidostaan ja potilaan psyykkisen sairauden lääkehoito toteutetaan yhteisymmärryksessä hänen kanssaan, ei kyse ole potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta, eikä tahdosta riippumattoman lääkehoidon lakisääteisten edellytysten täyttyminen tule arvioitavaksi.

Oikeusministeriö katsoi lausuntokierroksella ja esityksen jatkovalmistelun aikana, että laissa tulisi vähintäänkin säännösperusteisesti todeta viranomaisella olevan velvollisuus informoida kaikissa tilanteissa potilasta mahdollisuudesta saada kirjallinen, valituskelpoinen päätös lääkeasiassaan. Tästä johtuen jatkovalmistelun aikana hallituksen esitysluonnokseen lisättiin säännös, jonka mukaan potilaalla olisi oikeus saada hallintopäätös myös muutoin pyynnöstä, vaikka lääkehoito toteutettaisiin yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

Miten 14 vuorokauden valitusoikeus suhteutuu potilaan oikeuteen, jos lääkehoito jatkuu tuon 14 vuorokauden jälkeen? Onko potilaalla oikeus saada lääkehoidon jatkuessa uusi hallintopäätös lääkehoidostaan valitusajan päättymisen jälkeen, jos lääkehoito vielä jatkuu vai päättyykö potilaan oikeus saada hallintopäätös valitusajan päättymiseen, vaikka lääkehoito jatkuisi pidempään? Jos oikeus päättyy, eikö 30 päivän valitusoikeus turvaisi paremmin potilaan oikeuksia?

Hallintopäätökseen saisi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Jos lääkehoidosta annettaisiin uusi hallintopäätös, uuteen päätökseen saisi vastaavasti hakea muutosta valitusajan kuluessa.

Perusteista toteuttaa tarkkailussa, mielentilatutkimuksessa tai tahdosta riippumattomassa psykiatrisessa hoidossa olevan potilaan lääkehoito potilaan tahdosta riippumatta olisi annettava hallintopäätös, jos potilas vastustaa lääkehoitoa tai hänen tahdostaan ei saada selvyyttä taikka muutoin potilaan pyynnöstä. Päätös saisi olla voimassa enintään mielenterveyslain 2–4 ja 4 b luvussa säädetyn kyseistä tarkkailua, tutkimusta tai hoitoa koskevan päätöksen voimassaolon ajan. Nämä edellytykset huomioon ottaen uusi hallintopäätös voisi tulla annettavaksi silloin, jos potilaan tarkkailu-, tutkimus- tai hoitoaikaa pidennettäisiin uudella päätöksellä tai jos lääkehoidon antaminen on aloitettu yhteisymmärryksessä potilaan kanssa, mutta myöhemmin potilas vastustaa lääkehoidon antamista jatkossa tai hänen tahdostaan ei enää saada selvyyttä. Lisäksi jos tahdosta riippumattoman lääkehoidon toteuttamisen perusteissa tapahtuu muutos ja tulee arvioitavaksi, täyttyvätkö tahdosta riippumattoman lääkehoidon lakisääteiset edellytykset, tulee myös arvioitavaksi, onko muuttuneessa tilanteessa annettava uusi hallintopäätös. Tahdosta riippumaton lääkehoito on lopetettava heti, kun sen antamiselle ei enää ole perusteita.

Pidempi muutoksenhakuaika voisi turvata paremmin potilaan mahdollisuuden hakea muutosta päätökseen. Toisaalta 14 päivän valitusaika olisi perusteltu asian kiireellisen luonteen vuoksi, sillä se mahdollistaisi sen, että hallinto-oikeus voisi aloittaa mahdollisten valitusten käsittelyn heti 14 päivän valitusajan kuluttua, mikä

nopeuttaisi asian käsittelyä tuomioistuimessa. Tällöin hallinto-oikeuden ei tarvitsisi odottaa 30 päivän aikaa sitä, hakevatko myös muut siihen oikeutetut, kuten laillinen edustaja, muutosta päätökseen.

STM katsoo, että valitusajasta on kuitenkin perusteltua säätää yhdenmukaisesti muiden mielenterveyslain 24 §:n 1 momentissa tarkoitettujen päätösten kanssa. Ehdotettu 14 päivän muutoksenhakuaika koskee myös esimerkiksi sairaalan lääkärin päätöstä henkilön määräämisestä hoitoon tai hoidon jatkamisesta hänen tahdostaan riippumatta.

PeV toteaa lausunnossaan, että lääkehoitoa koskeva päätös muistuttaa luonteeltaan lain 24 §:n 1 momentin päätöksiä, joita koskee 12 vuoden ikäraja. PeV pyysi StV:tä arvioimaan päätösten johdonmukaisuutta liittyen alaikäisiin. Viitaten vastineeseen, miksi olisi loogista päätösten luonteet huomioiden sekä alaikäisten itsemääräämisoikeuden ja oikeusturvan näkökulmasta, että lääkehoidon päätös rinnastetaan ikärajasääntelyn suhteen vastineen mukaan omaisuuden haltuunottopäätökseen eikä 24 §:n 1 momentin päätöksiin vai olisiko loogisempaa rinnastaa 24 §:n 1 momentin päätökset ja lääkkeenmääräämispäätökset keskenään?

STM toteaa, että tässä vaiheessa lainsäädäntöön on ollut tarkoitus tehdä vain Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen X v. Suomi –tuomion täytäntöönpanon edellyttämät tahdosta riippumattoman lääkityksen oikeussuojakeinoihin liittyvät välttämättömät muutokset. Alaikäisen potilaan muutoksenhakuoikeuteen sovellettaisiin yleislainsäädäntöä. STM ei kuitenkaan sinänsä näe estettä säätää 12 vuotta täyttäneen muutoksenhakuoikeudesta mielenterveyslaissa yleislainsäädännöstä poikkeavasti, kuten tällä hetkellä mielenterveyslaissa säädetään koskien hoitoon määräämistä tai hoidon jatkamista sekä yhteydenpidon rajoittamista.